

Asia: VN/20427/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta kansalliseksi toimintasuunnitelmaksi helteen terveyshaittojen ehkäisemiseksi

Lausunnonantajan lausunto

1 Tausta

- Luetteloon...varsinkin ikääntyneille, pitkäaikaissairauksista kärsiville sekä pienille lapsille” toivotaan selvennettävän onko kyseessä herkän väestöryhmän ja/tai riskiryhmän luettelo? Herkkää väestöryhmää tai riskiryhmää ei ole nykyisellään määritelty toimenpidesuunnitelmassa selvästi, mutta termiä käytetään laajalti eri asiayhteyksissä.
- Toisessa kappaleessa kuvattu teksti toivotaan laajennettavan kuvaamaan myös sisälämpötiloihin liittyviä terveyshaittoja. Nykyisellään kuvaus kattaa vain ulkolämpötilan mitä voidaan pitää suppeana toimenpidesuosituksien huomioiden. Sisälämpötiloja koskevaa tietoa tulisi esittää tässä tai kappaleessa 8 nykyistä laajemmin (kts. kohta 8 kommentit).
- Esitetty kuolleisuus tulisi suhteuttaa kokonaiskuolleisuuteen.
- Taustassa olisi hyödyllistä esittää miten Suomi suhteutuu globaalien ilmastomallien ennusteissa muihin maihin nähden.

2 Toimintasuunnitelman tavoitteet

- Toimintasuunnitelman ensimmäiseksi tavoitteeksi on kuvattu riskiryhmien suojaaminen. Lauseeseen tulisi kirjoittaa selkeämmin mitä riskiryhmiä tarkoitetaan eli mitä väestöryhmiä riskiryhmä pitää sisällään. On tärkeää, että tavoiteltava väestöryhmä kirjoitetaan selkeästi, jotta kaikille on selvää mitä väestöryhmiä suojataan toimintasuunnitelmassa myöhemmin kuvatuilla keinoilla. Myöhemmin kappaleessa puhutaan herkistä väestöryhmistä. Ovatko riskiryhmä ja herkkä väestöryhmä synonyymejä? Käytetyn sanan tulisi olla yhtenevä kappaleen 1 Tausta kanssa.

3 Riskiryhmät ja haavoittuvuutta lisäävät tekijät

-

4 Riskienhallinta sekä varautumisen ja sopeutumisen koordinointi

- Helle ei ole sellainen valmiusasia, jota valmiusasialla ja valmiustoiminnalla yleisesti yhteiskunnassa tarkoitetaan. Ongelmallista dokumentissa on, että hellevarautuminen on esitetty valmiussuunnittelun asiana ja sidottu valmiuskeskusten rooliin liian vahvasti. Jos pitkistä hellejaksoista tulee Suomessa uusi jokakesäinen normaali, pitäisi niiden huomiointi saada osaksi organisaatioiden normaalia toimintaa. Tämä painotus olisi tarpeen korjata. Toimintasuunnitelmassa helteen terveyshaittojen ehkäisyn näkökulman tulisi olla enemmänkin riskienhallinta ja varautuminen. Valmius-sanaa ei voida käyttää siten kuten nyt läpi dokumentin on käytetty.
- Tulisiko aikajänteen sijaan käyttää termiä ”lyhyellä ja pitkällä aikavälillä tehtäviä toimenpiteitä”.

5 Hellevaroitustjärjestelmä

- Kappaleessa käytetään riskiryhmä-termiä, termi tulisi määritellä dokumentissa.

6 Viestintä

- On tarpeellista, että Suomessa kehitettäisiin erilaisten viranomaisvaroitusten välittämistä väestölle ja viestintää myös soten sisällä erilaisista poikkeamista.

7 Helleaaltoihin liittyvä valmius ja varautuminen

-

8 Pidemmän aikavälin toimenpiteet

- Sisälämpötilojen terveyshaittoja koskevaa kuvausta on tarpeen laajentaa. Toimintasuunnitelmassa tulisi pystyä tuomaan paremmin esiin mitä eri sisälämpötilojen terveysvaikutuksista tiedetään tutkimuksen ja parhaan tiedon valossa. Nykyisellään teksti ei tue terveydensuojelulain nojalla annetun asumisterveysasetuksen toimenpiderajojen uusimisen valmistelutyötä eikä siinä tuoda selkeästi esiin miksi lämpötilarajojen tulisi olla nykyistä alhaisemmat herkillä väestöryhmillä tai perustua vuorokauden keskiarvolämpötilaan kuten toimintasuunnitelmassa on esitetty. Sisälämpötilojen uudistaminen on kuitenkin tunnistettu toimintasuunnitelmassa ja kansalliseen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmassa keskeiseksi hellehaittojen ehkäisyn torjuntakeinoksi, joten kappaleen laajentaminen ja nykyisten sisälämpötilojen alentamisen perustelujen tarkempi esittäminen ja pohdinta on välttämätöntä. Kappaleessa voitaisiin tuoda esimerkiksi esiin mitä terveyshaittojen näkökulmasta erilaisista sisälämpötiloista tiedetään erilaisilla väestöryhmillä, minkä pituiset pitkittyneet hellejaksot ovat erityinen riski, eroavatko hellejaksojen päivä- ja yöajan sisälämpötilat toisistaan ja mihin väestöryhmiin ja toimintaympäristöihin tulisi kiinnittää erityisesti huomiota lainsäädännön uudistamistyössä.

9 Työterveys ja työsuojelu

-

10 Seuranta ja arviointi

-

11 Toimenpiteet

- Monet STM:lle vastuutetut tehtävät ovat soveltuvampia operatiivisia toimijoille kuin valtioneuvostotasolle.
- Kohta: ”Helleaaltoihin liittyvä valmius ja varautuminen”: miksi ei ole muita vastuullisia ministeriöitä kuin STM?
- Kohdat ”Laaditaan kansalliset skenaariot helleaaltoihin liittyvistä riskeistä”, ”Laaditaan kansallinen hellevarautumisen viestintäsuunnitelma” ja ”Kootaan hellevarautumisen kansalliset ohjeistukset sekä tieto- ja viestintämateriaalit yhteiseen avoimesti saatavilla olevaan tietopankkiin”: tarkoituksenmukaisempaa on, että THL laatii ja kokoaa nämä yhteistyössä Ilmatieteen laitoksen kanssa.
- Kohta: ”Kehitetään helteen huomioimista sosiaali- ja terveydenhuollon alueellisen ja kansallisen tilannekuvan koostamisessa, ylläpidossa ja jakamisessa”: tämän tulisi olla enemmänkin hyvinvointialueilla, jotka jakavat tietoa myös ministeriöille.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon osuudessa valmiuskeskusten ei tulisi olla ensimmäisenä toimijatahona. Myös se, että hyvinvointialueiden johtokin tekee työtä lähinnä valmiuskeskusten kanssa, voi viedä asiaa väärään suuntaan.
- Kohta ”Huomioidaan helteen vaikutukset ja tarve haittojen ehkäisylle kansallisissa strategioissa ja toimintasuunnitelmissa”: Mitä strategioita ja toimintasuunnitelmia tarkoitetaan?
- Miten kansallisen seurantaryhmän perustaminen kytkeytyy muihin ilmastonmuutokseen liittyviin asioihin/kokonaisuuksiin?
- Sidosryhmätilaisuuksien järjestäminen vaatii resursseja ja vastuutahoa.
- Kohta ”Integroidaan hellevarautuminen osaksi valmiuden ja varautumisen käytäntöjä” Koska hellevarautuminen ei ole ensisijaisesti valmiussuunnitteluasia, ei ole esimerkiksi mitään salassa pidettävää mikä vaatisi viemistä erityisesti Valsu-portaaliin. Kohta edellyttäisi myös, että helle hyväksyttäisiin osaksi kansallista riskinarviota (Kansallinen riskiarvio 2023).
- Kohta ”Laaditaan kansalliset skenaariot helleaaltoihin liittyvistä riskeistä”: Poikkeusolojen neuvottelukunta PONK ei ole tässä tarpeen koska helle ei ole sellainen kysymys, joka edellyttäisi PONKin poikkeusolovarautumisen toimintaa.
- ”Arvioidaan helteeseen liittyvät riskit”: Riskienhallinnan näkökulma on kannatettava valmiuden sijaan. Kannatettava näkökulma on myös helteen vaikutusten huomiointi strategioissa ja toimintasuunnitelmissa kansallisesti ja alueellisesti.
- Kohta: ”Arvioidaan säännöllisesti kansallisen toimintasuunnitelman toimeenpanoa ja vaikuttavuutta sekä päivitetään suunnitelma tarvittaessa”: enemmänkin THL:n tehtävä.
- Oliko Kuntaliitolle tunnistettu vastuutehtäviä?

Liite Toimijoiden ja sidosryhmien roolit ja vastuut hellevarautumisessa

- On syytä tarkistaa kunnallista ympäristöterveydenhuoltoa koskeva kirjaus: ”Sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisen ja tuottamisen lainmukaisuuden valvonta ja siihen liittyvä ohjaus”.

Yleisiä huomioita

- Suunnitelma on kattava ja siinä on huomioitu vaikutuksia eri väestöryhmiin.
- On tärkeää, että helteen vaikutukset erityisesti iäkkäisiin ja haavoittuvassa asemassa oleviin tuodaan selkeästi esiin. Voi olla tarpeen tarkistaa, onko myös pienten lasten herkkyys helteen haitallisille vaikutuksille tuotu riittävän selkeästi esiin. Nämä kaikki ovat väestöryhmiä, joilla on vähäisemmät mahdollisuudet varautua ja suojautua helteen haitoilta.
- On tärkeää, että väestön ja ammattilaisten tietoisuutta helteen haitoista lisätään.
- On tärkeää seurata helteestä johtuvia haittoja ja niiden kohdistumista eri väestöryhmiin, sekä tunnistaa haittojen ehkäisyn ja haittojen kustannusvaikutukset. Tässä käytettävien indikaattorien löytyminen voi kuitenkin olla vaativaa.
- Eri toimijoiden roolit on nostettu hyvin esiin. Varautuminen on myös hyvin liitetty osaksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Tarvittavia toimintoja sote-palveluissa ja kunnissa on kuvattu selkeästi.
- Toimenpidesuositusten osalta on syytä huomata, että eri hallinnonalojen resurssit tai rahoitus eivät ole oletettavasti lisääntymässä. Näin ollen olisi ensisijaisen tärkeää pyrkiä varmistamaan ja pohtimaan myös minimitasoa, jolla pitkittyvien hellejaksojen terveyshaittoihin varaudutaan ja riskejä hallitaan ennakolta, suunnitelmallisesti ja riittävästi ja osana normaalia toimintaa.

Puumalainen Taneli
Sosiaali- ja terveysministeriö

Manninen Titta
Sosiaali- ja terveysministeriö